

GUID - 5090

Аудити созмонҳои байналмилалӣ

Дастурамали СБМОА аз ҷониби Созмони байналмилалӣ мақомоти олии аудит (СБМОА) ҳамчун қисмати низоми ҳуҷҷатҳои касбии изҳоротӣ нашр шудааст. Ҷиҳати дарёфти иттилооти иловагӣ ба веб-сомонаи www.issai.org нигаред.

Ҳуҷҷати тахминии НКИ – ҳуҷҷати мазкур то таъсиси Низоми касбии изҳоротӣ СБМОА (НКИ) дар соли 2016 таҳия гардид. Аз ин лиҳоз, расман он аз Тавсияҳои СБМОА оид ба аудит фарқкунанда аст.

INTOSAI, 2019

- 1) Ба сифати ҳуҷчати СБМОА бо номи «Принсипҳои беҳтари аудит барои созмонҳои байналмилалӣ» в 2004
- 2) Ба сохтори ISSAI ҳамчун ISSAI 5000 дар соли 2010 ворид карда шудааст.
- 3) Мазмунаш дар соли 2016 таҷдиди назар шудааст.
- 4) Бо таъсиси Низоми касбии изҳоротӣ Intosai (IFPP), аз сари нав ҳамчун Дастурамали 5090 – аудити Байналмилалӣ.
Муассисаҳо бо тағироти таҳриршуда дар соли 2019.

МУНДАРИЧА

1. МУҚАДДИМА	4
Таърих	4
Принсипҳои созмонҳои аудити беруна барои ташкилотҳои байналмилалӣ	5
Муайянкунии донишкадаҳои байналмилалӣ	6
Дастурамал барои МОА	
2. ПЕШБАРИИ ПРИНСИПҲОИ СОЗМОНҲОИ АУДИТИ БЕРУНА	8
Муқаддима	9
Манфиатҳо аз истифодабарии МОА ба сифати аудиторони беруна	10
3. ОМОДАСОЗИИ МАҚОМИ ОЛИИ АУДИТ ДАР САМТИ АУДИТОРОНИ БЕРУНА	11
Муқаддима	12
Салоҳияти ҳуқуқӣ ва конститусионии МОА	12
Омадагии МОА	13
Қарори барномавӣ	13
Таҳкурсии ҳуқуқӣ	14
Масъулият барои иҷро накардани ухдадорӣ хизматӣ	14
Масъулият МОА ҳамчун корфармои аудитороне, ки дар аудити байналмилалӣ иштирок мекунанд.	14
Стандартҳои касбӣ ва малакаҳо	15
4. АНҶОМЁБИИ ПЕШНИҶОДОТ ТИБҚИ ВАЗИФАҲОИ НАВИ АУДИТОРӢ	
Ҳамкориҳои мутақобила	16
Ҳолатҳои калидии тавсияҳо дар созмонҳои байналмилалӣ	17
Иттилооти умумӣ	17
Таснифоти кормандон, омодагӣ онҳо ва таҷрибагирӣ	17
Роҳу равиш ва дурнамои аудит	18
Пардохти аудитӣ	18
Корбарии стандартҳои аудитӣ	19
Маълумотҳои тарҷумаи ҳоли барои аъзоёни варзидаи тими корӣ	20
5. Арзёбии хатарҳо дар қабули вазифаҳои аудитории дохилӣ	20
Шартҳои пешакӣ барои аудит	20
Арзёбии софдилонаи муштарӣ	21
6. ҚАБУЛИ ШАРТНОМАҲОИ НАВ ОИД БА ИНТИҚОЛИ ВАЗИФАҲОИ АУДИТИ БЕРУНӢ	22
Тартиботи интиқоли	23
Дастурамал оид ба ташкили интиқолкунӣ	23
7. СУПОРИШҲОИ ИЛОВАГӢ ОИД БА АУДИТИ МУАССИСАҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ	24
Муқаддима	24
Арзёбии хатарҳо ва муҳимият	24
Санчишҳои иловагӣ	24
Таҳлили ҳисоботи молиявӣ	25
Ҳисоботи аудиторӣ	25
Арзёбии механизми (фишанг) аудити берунӣ	26
8. ДАСТУРАМАЛ ОИД БА АУДИТИ КОМИТАҲО ДАР МУАССИСАҲОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ	26

1 МУҚАДДИМА

ТАЪРИХ

- 1) Дар ҷаҳон теъдоди зиёди ташкилотҳои байналмилалӣ гуногунҳаҷм ва мураккаб мавҷуданд. Баъзе ташкилотҳо хурданд ва нисбатан аъзои кам доранд, баъзеи дигари он бо ташкилотҳои ҷаҳонӣ узвият доранд.
- 2) Муассисаҳои байналмилалӣ асосан аз ҳисоби узвиятпулиҳо, саҳмияҳо, кафолатҳо ё дигар ҳазинаҳои ҷамъиятии давлатҳои аъзо маблағгузори карда мешаванд. Ҳамин тариқ, маблағҳо қисми буҷаҳои миллӣ маҳсуб меёбанд. Мақомотҳои олии аудитӣ (МОА) аз идоракунии устувор ва самаранок манфиатдоранд, бахусус ҳисоботдиҳӣ, идоракунии оқилонаи молиявӣ, идоракунии самараноки фаъолият ва шаффофият дар муассисаҳои байналмилалӣ тавачҷӯҳи хоса зоҳир мекунанд. Бо эътимоди комил таъкид бар он мекунанд, ки беҳтарин низоми муташаккил ва мустақил ба идоракунии босифат ва шаффофи ташкилотҳои байналмилалӣ мусоидат хоҳанд кард, ки ҳамин тавр ба самаранокӣ, натиҷагирӣ ва сарфакорӣ таъсири мусбӣ хоҳанд гузошт.
- 3) Масъалаҳои марбут ба аудити ташкилотҳои байналмилалӣ муддати тӯлонӣ дар рӯзномаи Созмони Байналмилалӣ Муассисаҳои олии Аудитӣ (Созмони Байналмилалӣ Муассисаҳои олии Аудитӣ) қарор доштанд ва СБМОА тавсияҳоро оид ба масъалаҳои зерин мувофиқа кард:
 - II СБМОА дар Бельгия (1956)
 - III СБМОА дар Бразилия (1959)
 - Конференсияи IX уми СБМОА дар Перу (соли 1977), ки «Эъломияи Лимро оид ба идоракунии принципҳои аудит», ки фарзияҳои онро дар Қисмати 25 - и аудити байналмилалӣ ва созмонҳои миллӣ тавассути МОА.
 - Конференсияи X- уми Кения (соли 1980.)
 - Ҷаласаи XVIII СБМОА дар Мачористон (соли 2004), ки дар он «Принсипҳои беҳтарини механизмҳои аудит барои созмонҳои байналмилалӣ» ва “Дастурамали мақомоти олии аудит”» мувофиқа шудаанд.
 - Конгресси XIX ум дар СБМОА дар Мексика (соли 2007), ки сохтори СБМОА таҳия кард. (Стандартҳои байналмилалӣ мақомоти олии аудитӣ).
- 4) Аъзоёни СБМОА дар соли 2004 барои ташкилотҳои байналмилалӣ стандартҳоеро муқаррар карданд, ки механизмҳои аудити берунии худро барои мутобик сохтани онҳо бо таҷрибаи пешқадам таҷдид мекунанд. Аз соли 2004 инчониб ба ин механизмҳо бо як идда тағиротҳои навину назаррас такмил доданд, аксари аз муассисаҳо муносибати касбиро нисбат ба харид ва истифодаи ҳадамоти аудиторӣ бо афзоиши рақобатпазирӣ баҳри интиҳоби муносибу арзандаи аудиторони беруна ва ҳамчунин ивазшавии мунтазами аудиторони беруна ҷиҳати пешгирӣ аз хатари шиносбозӣ ва таҷдиди назар кардани саҳми аудиторони берунаро ба тарви муаққарӣ қобили қабул

донистанд. Ин дастури иловагӣ ба таҳкими минбаъдаи чунин механизмҳои аудити беруна равона шудааст.

- 5) Таи даҳсолаи охир, аксари ташкилотҳои байналмилалӣ ба истифодаи стандартҳои байналмилалии баҳисобгирии баҳши давлатӣ (СБББД) ва стандартҳои байналмилалии ҳисоботи молиявӣ (СБҲМ) гузаштаанд. Дарвоқеъ, то соли 2014, ҳамаи сохторҳои Созмони Милали Муттаҳид (СММ) ва низоми СММ тадриҷан СБББД –ро қабул мекарданд, ҳамчунин ба ин низом аксари ташкилотҳои байналмилале, ки ба сохтори СММ дохил намешаванд. Қабули стандартҳои баҳисобгирии байналмилалии эътирофшуда ҳисоботи молиявӣ, идоракунии молиявӣ ва шаффофиятро нисбат ба даромад, харочот, дороиҳо ва уҳдадорихои ташкилотҳои байналмилалӣ беҳтар намуд. Маҷмӯи устувори стандартҳои баҳисобгирӣ малакаҳои арзишманду мутобики аудити берунаро тақозо мекунад ва барои ташкилотҳои байналмилалӣ таъин кардани аудиторҳои беҳтарин ва баландхисоси беруна барои фаъолияти мушаххаси созмонҳо ва рақобатпазирӣ, ҳамзамон нуфузу эътибори онҳо нақши муҳимро мебозад.
- 6) СБМОА аудити самараноки берунаро ҳамчун омиле ҳалкунанда баҳри беҳтар кардани идоракунии муҳим ва саривақтӣ медонад, ҳамаи аъзоёни СБМОА барои ноил шудан ба ин вазифа беназир гузошта шудаанд. Аз ин рӯ, СБМОА дар якҷоягӣ ва аъзои он ба таври инфиродӣ уҳдадор шуданд, ки механизмҳои аудиториро пешбар кунанд, ки то баҳри фарогирии аудити ташкилотҳои байналмилалӣ аз ҷониби ҷомеаи МОА ҳавасманд намуда, таҷриба ва мустақилияти онҳоро дар аудити молиявӣ, аудити мутобикат ва самаранокии маблағҳои давлатӣ эътироф кунанд.

Принсипҳои созмонҳои аудити беруна барои ташкилотҳои байналмилалӣ

- 7) Маҷмӯи принсипҳои зерин барои таъмини аудити самарабахши беруна дар ташкилотҳои байналмилалӣ муҳим маҳсуб дониста мешаванд, нигаред ба ДАСТУРАМАЛИИ 5091.
- Ташкили аудити ташкилотҳои байналмилалӣ.
- Ҳама ташкилотҳои байналмилалӣ, ки бо маблағҳои давлатӣ маблағгузорӣ ё дастгирӣ карда мешаванд, бояд мавриди аудити самаранок ва босифати беруна аз ҷониби МОА қарор гиранд, то дар идоракунии сифатноки молиявӣ, шаффофият дар ҳисоботдиҳӣ мусоидат карда тавонанд.
 - Аудитори беруна (минбаъд аудитор номида мешавад) бояд ба таври ошкоро, одилона ва шаффоф таъин карда шавад.
 - Муассисаҳои байналмилалӣ бояд кафолат диҳанд, ки аудитор дар гузаронидани аудит мустақил аст.
 - Таҳкурсии ҳуқуқии як муассисаи байналмилалӣ ва / ё қоидаҳои молиявии он бояд ҳуқуқи аудиторро барои аудити пули давлатӣ мутобики муқаррароти СБМОА ё дигар стандартҳои эътирофшудаи байналмилалии аудит кафолат дода тавонад.
 - Аудиторро бояд бо манбаъҳои муносибу арзанда таъмин кунанд.
 - Муассисаи байналмилалӣ бояд кафолат диҳад, ки аудитор оид ба натиҷаҳои аудит дар назди мақомоти роҳбарикунандаи ташкилот ҳисобот дода тавонд.

8) Ин принсипҳо барои тасдиқ дар чаласаи XXII СБМОА, Аморати Муттаҳидаи Араб, дар соли 2016 пешниҳод шудаанд.

Муайнкунии муассисаҳои байналмилалӣ

8) Барои ҳадафҳои Принсипҳои ташкилоти аудити берунии созмонҳои байналмилалӣ, ки дар ДАСТУРАМАЛИ 5091 тавсия мешавад, созмонҳои байналмилалӣ тибқи тартиботи зерин муайян карда мешаванд:

Муассисаи байналмилалӣ – ин ташкилотест, ки дар асоси шартнома ва ё бидуни он, аз ҷониби аъзоҳои он ду-се ва ё зиёда аз давлатҳо, (ё муассисаҳои ҳукумати ва ё аз ҷониби сохтори давлатӣ маблағгузоршаванда) манифиати моливии муштарак доранд ва тавассути сохтори идоракунанда назорат карда мешаванд. Ҳадафи чунин як муассисаи байналмилалӣ метавонад ҳамкориҳои байналмилалӣ дар ҳалли масъалаҳои дорои хусусияти иқтисодӣ, техникаӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва башардӯстӣ бошад. Ин метавонад ҳамкорӣ дар соҳаи менеҷмент, амният, молия, таҳқиқоти илмӣ, муҳити зист ё татбиқи лоиҳаҳои муштаракӣ техникаӣ, иқтисодӣ, молиявӣ ё иҷтимоӣ бошад.

Дастурамал барои МОА

7) Хуччати мазкур барои роҳнамоии иловагӣ ба МОА дар самти пешбурди ташкили механизмҳои нисбатан татбиқшуда ва беҳтарини аудити берунӣ барои ташкилотҳои байналмилалӣ ва омода кардани МОА барои гузаронидани ин гуна адуитҳо пешбинӣ шудааст. Дастурамал стандартҳоро ва принсипҳои идоракуниро дар кишварҳои дигар такрор намекунад ва хулосабандиҳои ҳамҷонибаи кулли масъалаҳо, ки бояд МОА дар алоҳидагӣ баррасӣ кунад, пешбинӣ ҳам намекунад, қабл аз он, ки қарор қабул кунад ё ин супориши аудити байналмилалиро иҷро кунад.

8) (Ин сарҳат гирифта шудааст)

ДАСТУРАМАЛИ 5090 ва ДАСТУРАМАЛИ 5091 заминаро барои кори доимӣ дар самти тақмили механизмҳои аудити беруна фароҳам меоранд ва барои роҳбарияти МОА, ки оид ба аудити ташкилотҳои байналмилалӣ, ки таҷрибаи камтар доранд, як қатор тавсияҳои амалии муфид медиҳанд. Бо назардошти ин замина дар боби 1, хуччати мазкур ба ҳашт боб тақсим карда мешавад:

Дар боби 2 манфиатҳои асосии таъини аудиторони беруна ба ташкилотҳои байналмилалӣ, аз ҷумлаи МОА таъкид бар он мекунад, ки асосан аз ҳисоби дорои таҷрибаи фаровони МОА дар самти аудити бахши давлатӣ мебошад. Ба истиснои соҳибтарчиба будан дар аудити молиявӣ, ҳисоботҳои МОА шаҳодат медиҳанд, ки дар ин ришта, низ таҷрибаи

пурмахсулу бой доранд, ки тавассути хизматрасониҳои иловагии аудиторӣ дар самти аудити самаранок иҷро ва аудити мутобиқат фаъолиятҳои зиёду ҷашмрасеро ба анҷом додаанд.

Дар боби 3 масъалаҳои мубрам барои МОА муайян шудаанд, ки хоҳиши баргузор кардани аудити ташкилотҳои байналмилалиро баргузор карданро доранд.

Боби 4 шарҳи обзори ҳолатҳои асосӣ ва дастурамал оид ба принципҳои асосии пур кардани пешниҳодҳо оид ба шартномаҳои нави аудиториро дар бар мегирад, ки дар озмунҳои тендери савдо таҳия гаштааст.

Дар боби 5 дастурамал оид ба арзёбии хавфи қабули қарордодҳои аудити берунӣ чӣ дар марҳилаи аввал қабл аз қабули супориш ва чӣ барои супоришҳои ҷорӣ оварда шудааст.

Дар боби 6 таҷрибаи пешқадам оид ба механизмҳои интиқоли ва ирсолкунӣ баён шудааст, ки бояд дар байни аудиторони навкор ва аудиторони соҳибтаҷрибаи бознишаста ва ё пешина барои табодули иттилоот, дониш ва маълумот баъди ивазшавии аудитори беруна ба роҳ монда шаванд.

Дар боби 7 оид дар тақя ба дархости мувофиқшуда ба СБМОА ва дигар стандартҳои аудитории байналмилалӣ эътирофшуда ва ҷанбаҳои пешбинишудаи аудити ташкилотҳои байналмилалиро муайян карда, метавонанд аз аудит дар доираи талаботҳои миллий фарқкунанда бошад.

Дар боби 8 оид ба нақшҳои роҳбарикунанда дар кумитаи адудорие, ки дар ташкилотҳои байналмилалӣ ба таври назаррас обрӯю нуфуз пайдо карда мунтазаман як фаъолияти маъмулӣ қобили қабул гаштааст.

2

2. ПЕШБАРИИ ПРИНЦИПҲОИ СОЗМОНҲОИ АУДИТИ БЕРУНА

МУҚАДДИМА

СБМОА дар Эълומияи Лими соли 1977 изҳор дошт:

Созмонҳои байналмилалӣ ва фаромиллии, ки хароҷоти онҳо аз ҳисоби саҳмияҳои кишварҳои аъзо пӯшонидани мешавад, бояд аудити мустақили берунро ба монанди аудити кишварҳои алоҳида даъват кунанд.

Гарчанде ки ин аудит бояд ба сохтор ва ҳадафҳои ташиклоти дахлдор мутобиқ карда шавад, он бояд мутобиқи принципҳои аудити олии кишварҳои узв таҳия карда шавад.

Барои таъмини мустақилияти чунин аудит, аъзои муассисаи аудити берунӣ бояд пеш аз ҳама аз ҳисоби муассисаҳои олии аудит пешбарӣ ва таъин карда шаванд.

- 9) Агентии байналмилалӣ, ҳамчун як мақомоти худмухтор ва ё мустақил, барои муқаррар кардани қоидаҳо ва низомҳои худ, аз ҷумла расмиёти аудиторӣ масъулият бар дӯш мегиранд. Қоидаҳо ва низомҳо бояд ба принципҳои эътирофшудаи байналмилалӣ асос ёбанд. Аммо маъмулан муассисаҳои байналмилалӣ ҳамчун шахси ҳуқуқӣ бо сохтори худ фарқ мекунад ва метавонад, ки мутобиқи қоидаҳои муқарраршудаи худ ӯҳдадорихои гуногунро ба зимма гиранд.
- 10) Мақоми роҳбарикунанда, ки аз намояндагони ҳамаи (ё баъзе) давлатҳои аъзо иборат буда, ин гуна қоидаҳоро муайян мекунад, ки дар миёни онҳо қоидаҳо ва низомҳои идоракунии молиявӣ, бучетҳо ва баҳисобгирӣ ва ҳамчунин аудит низ ҷой дода шудааст. Роҳбарият дар идоракунии ҳамарӯзаи ҳеш масъулияти идоракунии ташкилотҳои байналмилалиро дар доирае, ки муқаррароти мақомоти роҳбарикунанда ба зимма гирифтааст. МОА пайгирии таъсиррасонии мутақобилро бо созмонҳои байналмилалӣ ва намояндагони фаромиллии кишварҳо ба роҳ мемонанд, ки то таъминоти риояи қоидаҳо ва низомномаҳои тарикӣ механизмҳои (фишанг) оид ба гузаронидани аудит татбиқу таъмин намояд.

Манфиатҳо аз истифодабарии МОА ба сифати аудиторони беруна

- 11) Дар мусоидат дар самти қабули принципҳои аудити беруна барои ташкилотҳои байналмилалӣ, МОА хоҳиши ба бартарихи асосии аудити беруна таваҷҷуҳи хоса зоҳир карданро дорад, ки аслан аз ҷониби ҷомеаи МОА гузаронида мешаванд,
- 12) СБМОА-А Мундариҷа ва афзалиятҳои муассисаҳои олии аудиторӣ – метавонад, ки сатҳу андозаи МОА – ро тариқи ин роҳу равишҳои зерин тағир диҳад:
 - таҳкими ҳисоботдиҳӣ, шаффофият ва софдилию бовиҷдонии сохторҳои ҳукумати ва баҳши давлатӣ (аз ҷумла ташкилотҳои байналмилалӣ, ки дар 9 банди дар боло оварда шуда, муайян шудаанд);
 - намоиши муҳимият барои шаҳрвандон, парлумон ва дигар ҷонибҳои манфиатдор; ва
 - ҳамчун ташкилоти бонуфуз, барои дигарон намунавӣ будан.
- 13) Ташкилотҳои байналмилалӣ, ки хароҷоти онҳо аз ҳисоби саҳмияҳои давлатҳои аъзо пӯшонидани мешавад, аудити мустақили берунаро талаб мекунад, ба монанди онҳо, ки аз ҷониби ҳукумати алоҳида гузаронида мешавад. Гарчанде, ки ин аудит бояд ба сохтор ва ҳадафҳои муассисаи манфиатдор мутобиқ карда шавад, ҳамчунин он бояд тибқи принципҳои, ки ба аудити миллии шабоҳат доранд ва ингуна аудитҳо аз ҷониби МОА гузаронида мешаванд.
- 14) Қоидаҳои молиявӣ ва низоми ҳар як муассисаи байналмилалӣ бояд муайян кунанд, ки оё аудиторӣ беруна аз МОА -и кишварҳои аъзо ё агар ба таври нисбатан васеътар андеша кунем, шояд аз дигар МОА интиҳоб карда мешаванд.
- 15) Омилҳои, ки МОА метавонад, минбаъд ҳангоми таъсиргузори ба ташкилотҳои байналмилалӣ бо ҳадафи истифодаи хизматгузори ҳадамоти аудиторӣ худ ба назар гиранд:
 - мустақилияти МОА аз ҳукумати худ, инчунин ташкилотҳои байналмилалӣ, мутобиқи стандартҳои аудиторӣ;
 - МОА дорои таҷрибаҳои хеле густурда ва васеъ мебошад, ки дар гузаронидани аудитҳои самараноки берунаи муассисаҳои марбут ба сохторҳои давлатӣ обурӯю нуфузи хешро боло бардошта, ҳамчун сохтори аудиткунанда фаъолияти хешро собит намудааст;
 - МОА дар самти гузаронидани аудити самараноки беруна дар ташкилотҳои баҳши давлатӣ таҷрибаи бой ва собиқаи собитшударо нишон додааст;
 - МОА дар гузаронидани аудитҳои самаранок бо дарназардошти ҳисоботи

молиявӣ и риояи қонунҳо ва санадҳои меъёрӣ соҳибтаҷриба гаштааст;

- маҳфуми таҷрибаи амалии ҷамоъати МОА дар гузаронидани аудитҳои байналмилалӣ ва мутобиқат бо стандартҳои касбии олий, яъне теъдоди муҳими ташкилотҳои байналмилалӣ аз ҷониби МОА аудит карда мешавад;
- МОА хизматрасониҳои манфиатноки аудиториро пешниҳод мекунад;
- дигар робитаҳо байни МОА, ки аз ҷониби СБМОА муқаррар гардидааст, фишангхоро, (механизм) баҳри риоя ва қорӣ кардани стандартҳои аудити бахши давлатӣ ва табудули тарҷибаи пешқадам бо ҳама омилҳои аудитии сохтори давлатӣ таъмин менамояд.
- хоҳиш ва маҳорати МОА дар ҳамкорӣ бо дигар шарикони қорӣи МОА, ки дар гузаронидани аудити ташкилотҳои байналмилалӣ камтар тарҷиба доранд.

16) Аудитори беруна манбаи мустақили иттилоот барои мақомоти роҳбарикунанда ва давлатҳои аъзо маҳсуб ёфта, баҳри он равона мешавад, ки оё ташкилоти байналмилалӣ барои расидан ба ҳадафи таъсисёфтааш аз ҷиҳати иқтисодӣ, самарабахш ва натиҷагирӣ амал мекунад, яъне дар доираи ҳадафҳои аслии ҳеш, ки таъсис ёфта буд, амал мекунад. Аъзои мақоми роҳбарикунандаи муассисаи байналмилалӣ давлатҳои аъзо, «соҳибон» -ро намояндагӣ мекунанд, зеро маблағи ҷудошуда, ки аз ҳисоби хазинаҳои давлатӣ ворид мешавад, мақомотҳои миллӣ барои истифодабарии он масъуланд. СБМОА ин гуна мешуморад, ки барои оне, ки системаи мазкур ба таври шаффоф ва дурусту хуб фаъолияти ҳешро роҳандозӣ намояд, дар ин самт роҳу равиши беҳтарин ҷалби МОА барои гузаронидани аудит мебошад.

17) Дар алоҳидагӣ МОА, ба ҳайси аудитори берунии як муассисаи байналмилалӣ, дар арзёбии механизмҳои мавҷудаи аудит нақши муҳим дорад, вазифадор аст, ки заифҳои эҳтимолии фишангҳои ҳисоботдиҳӣ, аз ҷумла механизмҳои аудити беруниро нишон дода, дар ҳолати зарурии дарёфти норасоӣ ва камбудӣҳо ба сохтори идорақунанда маълумот диҳад.

3

ОМОДАСОЗИИ МАҚОМИ ОЛИИ АУДИТ ДАР САМТИ АУДИТОРОНИ БЕРУНА

МУҚАДДИМА

- 18) Барои ҷомеаи МОА, агар шумораи МОА-ҳо, ки дар агентҳои байналмилалӣ супоришҳои аудиториро анҷом медиҳанд ва агар теъдодашро зиёд мекарданд, пас ҳолати намоён будани манфиатҳо мушоҳида мешуд. Ба муассисаҳои байналмилалӣ тавсия дода шуданд, ки оид ба супоришҳои минбаъдаи аудиторӣ пешбинишуда дар веб-сомонаи СБМОА тарғибу ташвиқ кунанд ва оид ба тасмиму қарордодҳо маълумотҳоро зиёд нашр кунанд.
- 19) Барои оне, ки оид ба супоришҳои аудиторӣ дарпешистода дар ҷараён бошем, МОА бояд бо вазоратҳои дахлдор ё намояндагони кишварҳои худ дар мақомоти роҳбарикунандаи ташкилотҳои байналмилалӣ робитаҳои мутақобилаи ҳамкориро барқарор кунанд, то аз ин имкониятҳо истифода баранд.
- 20) Барои МОА, ки аудити сатҳи ташкилотҳои байналмилалиро мегузаронанд, метавонад, ки афзалиятҳои муҳим ва манфиатҳои назаррасеро доро бошад, ба ин дохил мешавад:
- рушди касбии МОА ва кормандони он тавассути шиносӣ дар сатҳи муҳити байналмилалӣ;
 - такмили ихтисос тавассути ҳамкорӣ бо дигар МОА дар шӯрои аудиторҳо, шарикӣ бо дигар МОА ва ғайра;
 - мушкилоти мусбӣ ва таҷрибаи аудити байналмилалӣ барои кормандони БДА; ва
 - гирифтани маълумоти бештар дар бораи муассисаҳое, ки аз буҷетҳои миллии давлатҳои аъзо саҳм мегиранд.
- 21) Ҳамчунин эҳтимолияти зуҳур кардани як идда мушкилот, махсусан:
- таъмини зарурии оне, ки аудити байналмилалӣ ба афзалиятҳои миллии таъсиррасон набошад;

- зарурати омӯзишҳои иловагӣ ва баланд бардоштани касбияти кормандоне, ин корро иҷро мекунанд ва,
- зарурати коркарди фишангҳои банақшагирии кор бо назардошти талабот ва речаи аудити байналмилалӣ, масалан барои пешниҳоди ҳисобот ва натиҷагирии аудитӣ.

Салоҳияти ҳуқуқӣ ва конститусионии МОА

- 22) МОА, ки баррасии нақши аудитори берунии як муассисаи байналмилалиро баррасӣ мекунанд, бояд хуб эътимод дошта бошад, ки чунин нақш дар доираи салоҳияти кории ӯ мавҷуд аст. Баъзе МОА ваколати аудити созмонҳои байналмилалиро метавонанд, ки надошта бошанд, дар ҳоле ки дигарон барои ин гуна хизматрасониҳо шояд дар доираи қонунгузории хеш барои гирифтани пардохт маҳдудият доранд.
- 23) МОА салоҳияти гузаронидани аудити ташкилотҳои байналмилалиро надорад, танҳо тавассути мақом ва қорбарии намудҳои аудит мусоидат менамоянд. Агар дар мақом ба таври возеҳу равшан аудити байналмилалиро пешбинӣ накарда бошад, МОА метавонад мундариҷаи СБМОА-П 1 - Эъломияи Лимаро баррасӣ кунад, ки мувофиқи он аудити ташкилотҳои байналмилалӣ бояд ба ваколати МОА дохил карда шавад. МОА, ки барои гузаронидани аудити ташкилотҳои байналмилалӣ ваколатдор нестанд, ташвиқ карда мешаванд, ки то мусоидат кунанд, ки ба мақоми худ ин намуди аудитҳоро ворид намоянд.

Омадагии МОА

24) Як қатор соҳаҳои мавҷуданд, ки нисбати онҳо мбеосит таваҷҷуҳи хоса ва ғамхорӣ зоҳир шавад, зеро МОА қодир аст, ки хидматҳои зарурии аудиториҳо пешниҳод кунад. МОА, ки таҷрибаи аудити созмонҳои байналмилалиро доранд, эҳтимол дорад, ки аксари ин мушкилотро, на ҳама, паси сар кунанд, аммо дастурҳои зерин метавонанд дар тақмили сиёсат ва стратегияҳои онҳо муфид бошанд. Муҳим аст:

- Фаъолият дар МОА ба ҳайси аудитори ташкилотҳои байналмилалӣ дар асоси қарори қатъии сиёсӣ ва ҷонибдорӣ роҳбарияти МОА замина мегирад;
- заминаи ҳуқуқии чунин қарордодҳо муқаррар карда шудааст, ки масъулияти дарку фаҳмиши МОА ва кормандони дар аудит ҷалбшударо муайян мекунанд;

- МОА ба таври расмӣ стандартҳои дахлдорро қабул мекунад ва онро мутобиқи стандартҳои кафолат медиҳад, ки дорои малакаҳои касбӣ оид ба гузаронидани аудити созмонҳои байналмилалӣ сифати олии мебошад.

Қарорҳои барномавӣ

- 24) Барои иҷрои супоришҳои аудитори байналмилалӣ МОА захираҳои молиявӣ ва инсонӣ талаб карда мешавад. Уҳдадорҳои аудити байналмилалӣ бояд дар сатҳи стратегӣ аз ҷониби роҳбарият қабул карда шаванд ва муқаррарот бояд ба нақшаҳои стратегии МОА ва нақшаҳо ва буҷетҳои солона дохил карда шаванд.
- 25) Баъзе аз МОА метавонанд, ки дар вазъи маҳдуди молиявӣ қарор дошта бошанд ва имконияти гузаронидани санчишиҳо ва назоратҳои аудитиро надошта бошанд ва ё маблағи хидматгузори аудитиро низ ба кулӣ пардохт карда натавонанд. Дар доираи банақшаگیرӣ мебошад тибқи хоҳишҳо ҳаҷми иштироки ҳамҷонибаи аудитро муайян кард, ҳамчунин захираҳоро барои омодагии кормандон пешниҳод кард.
- 26) Ҳангоме, ки дар гузаронидани аудит аз миёни намоёндогони МОА аудитор таъин карда мешавад, пас МОА тамоми масъулияти гузаронидани аудитро бар дӯш гирифта, ба корманди таъиншуда супоришҳои дақику возеҳ ва мушаххас дода, низоми таъмини сифатро муқаррар намуда, риояи дастурҳои маълумотино кафолат медиҳад.

Таҳкурсии ҳуқуқӣ

- 27) Оқибатҳои ҳуқуқии таъиноти МОА ба сифтаи аудитори берунаи созмонҳои байналмилалӣ метавонанд, ки аз он кормандоне, ки дар сатҳи миллии фаъолият мебаранд, ба кулли тафовут дошта бошанд. МОА, ки имкониятҳои иҷрои супоришҳои созмонҳои байналмилалӣро фароҳам меоранд, бояд оқибатҳои ҳуқуқиро ба назар гиранд, оқибатҳои эҳтимолии ин гуна супоришҳоро низ пешбинӣ бояд кард. Дар қисмати 6 оид ба омилҳои, ки бояд МОА дар иҷрои супоришҳои аудиторӣ қабул кунад, оварда шуда, ба таври возеҳу равшан инъикос ёфтаанд.

Масъулият барои иҷро накардани ӯҳдадориҳои хизматӣ

- 28) Таи солҳои охир афзоиши мурофиаҳои нисбати ширкатҳои аудиториҳои бахши хусусӣ зиёд мушоҳида мешаванд. Маълум аст, то ҳолатҳои низ буда метавонанд, ки МОА ё кормандони он, ҳамчун аудитори берунии як муассисаи байналмилалӣ иштирок кунанд, ки онҳоро низ метавонанд ба ҷавобгарӣ кашиданд. МОА бояд аз ин ҳолатҳо огоҳ бошад, аммо дар қабули қарорҳои чунин аудиториҳои онро набояд ба таъхир гузорад, ва бар он андеша бошад, ки оё меарзад, ки ин гуна супоришҳои аудиториҳои бар уҳда гирад.
- 29) Дар баъзе кишварҳо, қонунгузориҳои миллии марбут ба МОА метавонанд, ки кормандони онҳоро аз ҳар гуна ва дилхоҳ ҷараёни судие, ки аз вазифаҳои хизматиҳои онҳо бармеоянд, ба МОА пешниҳод намояд. Вобаста аз қонунгузориҳои, ин метавонанд инчунин фаъолияти аудиториҳои як муассисаи байналмилалиро фаро гирад.

Масъулият МОА ҳамчун корфармои аудиторионе, ки дар аудити байналмилалӣ иштирок мекунанд

- 30) Маъмулан, кормандони МОА, ки дар аудитҳои бурунмарзӣ иштирок мекунанд, ҳангоми кор дар хориҷа қомилан зертобеи МОА ҳисобида шуда, дар баробари ин аз МОА дар иҷрои чунин супоришҳо пурра имтиёз мегиранд. Дар аксари ҳолатҳо, МОА ҳамчун корфармои кормандони таъиншуда дар амалиётҳои байналмилалии аудити масъулияти ҷиддӣ ба даст мегирад. МОА инчунин бояд ҷанбаҳои дигарро баррасӣ мекунад, ба монанди амнияти кормандон ва дар ҳолатҳои ғавқулӯда ҷораҳои пешгирӣ ва воқеаниш нишон медиҳад. Дилхоҳ талаботи иловагӣ метавонанд дар созишнома ё шартномаи байни МОА ва кормандони мувофиқшуда дохил карда шаванд.

Стандартҳои касбӣ ва малакаҳо

- 31)** Аудит бояд мутобиқи меъёрҳои СБМОА ё дигар стандартҳои аудитории эътирофшудаи байналмилалӣ гузаронида шавад.
- 32)** Дар умум таснифот ва маҳоратҳои, ки барои як мутахассис лозим аст, то дар аудити байналмилалӣ иштирок кунад, ҳамин гунае, ки барои ҳар як адуити дигар аз рӯи андоза, ҳаҷм ва мураккабӣ бояд муқоиса карда шавад. Дар интиҳоби корманд барои таъини ин гуна супоришот бояд омилҳои навбатиро ба назар гирифт, аз қабилӣ:
- малакаҳои дониستاني забонҳо;
 - имконияти фаъолияти мустақилона доштан дар хориҷа ва дар муҳити фарҳанги дигар ва ё;
 - дониستاني таҷрибаҳо ва татбиқи СБМОА ва дигар стандартҳои аудити байналмилалӣ.
- 33)** Ҳамчунин бояд роҳу равиш ва усули омода кардани теъдоди зарурии кадрҳои баландхисос баррасӣ карда шавад. Баъзе аз МОА барои кормандонашон оид ба аудити байналмилалӣ семинарҳо мегузаронанд. МОА, ки таҷрибаи аудити ташкилотҳои байналмилалиро кам ё тамоман надоранд, даъват карда мешавад, ки аз МАО-ҳои ботаҷриба кӯмак пурсанд. Дар ин самт кормандони МОА -и шарик низ метавонанд барои иҷрои вазифаҳои аудитории муштарак даъват карда шаванд.

4

АНҶОМЁБИИ ПЕШНИҶОДОТ ТИБҚИ ВАЗИФАҶОИ НАВИ АУДИТОРӢ

Агар як созмони байналмилалӣ дар бораи хариди хизматрасониҳои аудити беруна тавассути тендер-озмун эълон кунад, одатан мақоми роҳбарикунанда нисбатан дар таркиби мурочиати пешниҳодҳо дастурҳои муфассал медиҳад. Аз ин рӯ, ҳама иштирокчиёни боиқтидори эҳтимоли бояд дастурҳои дақиқи даъвати пешниҳодҳоро риоя кунанд, то пешниҳоди онҳо ба ин талабот ҷавобгӯ бошад. Ин барои он муҳим аст, ки созмонҳои байналмилалӣ тавонанд мунтазам ва одилона пешниҳодҳоро ҳангоми муқоиса ва аз ҷиҳати техникӣ арзёбии чунин иттилоот пешниҳод кунанд.

- 34) Дар баъзе аз ин ҳолатҳо, дар озмуни пешниҳодҳо оид ба мундариҷа он ишорае намеравад ва он чизе, ки дар дастури поёнӣ оварда шудааст, ба шарҳи асосии хусусиятҳои пешниҳоди дархостҳо равона шудааст.

Ҳолатҳои калидии пешниҳод ба созмонҳои байналмилалӣ

- 35) Бояд дар қисмати воридшавии дархостҳо оид ба намудҳои хизматрасонӣ, таснифот, таҷриба, муҳлати таҳвил ва нархҳои пешбинишуда ба таври мухтасар баён карда мешавад. Ин қисмат бояд бо мувофиқашавии дархости пешниҳодшуда, бо имзои роҳбари иштироккунада дар озмуни тендерии МОА супурда мешавад.

Иттилооти умумӣ

- 36) Дар ин қисмат бояд ба таври муфассал самтҳои навбатӣ инъикос гарданд;

- иттилоот оид ба МОА аз нуқтаи назари нақши он, уҳдадорӣ, андоза ва ваколатҳо;
- сохтори ташкилии МОА;
- фишангҳои таъминотӣ ва назорати сифат ва,
- таҷрибаи нисбатан васеи корӣ оид ба соҳаҳои мушаххас, ки дар он созмонҳои байналмилалӣ фаъолият бурдаанд.

Таснифоти кормандон, оmodасозии онҳо ва таҷрибагирӣ

37) Ин қисмат бояд соҳаҳои навбатиро фарогир бошанд:

- касбияти кормандони МОА - теъдоди кормандон аз рӯи ҳар як ихтисос;
- теъдоди тиме, ки хизматрасонии аудиториро мутобиқи муассисаҳои байналмилалӣ;
- маълумот оид ба кормандони алоҳидае, аъзои гуруҳи аудиторӣ мебошанд:
- мавқеъ
- нақш
- экспертиза
- тасвири мухтасари донишҳои соҳавии мушаххас, масалан низоми иттилоотӣ ва таҷрибаи аудитӣ ва,
- меъёрҳо барои рушди касбии бетанаффус ва ё бефосила

Роҳу равиш ва дурнамои аудит

38) Дар дархости пешниҳодшуда ба таври муфассал оид ба хизматрасониҳои аудиторӣ ва хусусиятҳои асосӣ бояд инъикос ёбад, бахусус;

- стратегияи аудит, ки барои баргузориҳои аудит қабул карда мешавад, ки ба он ҷузъиёти силсилаи аудит ворид карда шудааст;
- арзёбии соҳаҳо, ки талабот ба таваччуҳои хосаи аудитор дорад ва дар асоси донишҳои муассисаҳои байналмилалӣ гузаронида мешавад;
- тартиботи ҳисобот оид ба онҳо, ки кадом вақт ва чӣ гуна аудиторӣ беруна дар назди роҳбарият ва сохторҳои идорақунанда гузориш медиҳад;
- нақшаи коммуникатсионӣ баҳри таъсиррасонии мутақобила бо роҳбарият, аудити дохилӣ, сохтори идорақунанда ва дигар ҷонибҳои манфиатдор, ба мисли кумитаҳои бучавӣ ва молиявӣ, ҳамчунин кумита оид ба аудит.

Пардохти аудитӣ

- 39) Дархости пешниҳодмешуда бояд ба таври возеҳ ҳаҷми пардохтхоро барои пешниҳоди хадамоти аудити беруна нишон диҳад. Пардохт бояд бо асъори ҳисоботии муассисаи байналмилалӣ тибқи талаботи озмунӣ ифода карда шавад. Агар тасдиқнома ва ё сертификатсиякунӣ зиёда аз як маҷмӯи ҳисоботи молиявиро талаб кунад, масалан, агар муассиса ҳазинаи алоҳидаи нафақа ё ҳазинаи захиравии кормандонро дошта бошад, пас ҳаққи пешниҳодшуда бояд барои ҳар як маҷмӯи ҳисоботи молиявӣ ба таври возеҳу равшан оварда шуда бошад.
- 40) Пешниҳод бояд созишномаро низ дар бар гирад, ки ҳаққи хизматрасонии аудитор метавонад тағйир диҳад, агар дар ҳолатҳои ғайриҷашмдошт ё дархостҳои махсуси мақомоти роҳбарикунандаи ташкилотҳои байналмилалӣ саъйи кӯшиш намуда, захираҳои иловагӣ барои пешниҳоди хадамоти аудити иловагӣ талаб карда шаванд.
- 42) Агар бо ягон сабаб, МОА аз пардохти ҳаққи аудит манъ карда шуда бошад ё барои пешниҳоди хадамоти аудити беруна пардохтҳои тахфифшуда ситонида шаванд, бояд қонунгузориҳои миллӣ ё сабабҳои дигар нишон дода шавад. Ғайр аз он, МОА бояд миқдори соатҳои гузаронидашуда ва анҷомёбии аудиторро нишон диҳад, ки ин ба агентии байналмилалӣ ягон шакл ва намуди маълумоти муқоисашавандаро дода метавонад.

Корбариҳои стандартҳои аудитӣ

- 41) Тавсия бояд стандартҳои аудиторро, ки ҳангоми пешниҳоди хадамоти аудити беруна риоя карда мешаванд, ба таври возеҳ муайян мекунад. Ин бояд дар доираи стандартҳои СБМОА ё дигар стандартҳои аудиториҳои эътирофшудаи байналмилалӣ амалӣ карда шавад.

Маълумотҳои тарҷумаи ҳоли барои аъзоёни варзидаи тими корӣ

- 42) Маълумотҳои тарҷумаи ҳоли оид ба кормандони варзида ва ё дилхоҳ аъзои тиме, ки ҳузури ӯро дар гурӯҳ зарур медонад, бояд ба пешниҳод замима кунанд, таҷрибаи муносиби гурӯҳе, ки ба аудит ҷалб карда мешаванд, ки дар гузаронидани аудит иштирок кунанд. Боз ҳам, ин имконият фароҳам меорад, ки арзёбии

малакаҳои техникӣ гузаронида шавад, ки он ба хадмоти аудити берунӣ дастрас аст.

5

Арзёбии хавфҳо дар қабули вазифаҳои аудитори дохилӣ

Гарчанде ки СБМОА 2210 “Мувофиқасозии шароити супоришҳои аудиторӣ”, ки стандартҳои мувофиқасозии аудити берунӣ муқаррар мекунад, дар ин боб дастурҳои иловагӣ оид ба амалҳои дода мешаванд, ки МОА пеш аз қабули расмӣ супоришҳо бояд баррасӣ кунанд. МОА, ки барои хадомати аудити берунӣ дархост пешниҳод мекунад, бояд ин гуна масъалаҳоро ба назар гирад:

Шартҳои пешакӣ барои аудит

43) Ҳангоми қабули супориши аудити беруна, МОА бояд инҳоро ба назар гирад:

- Оё концепсияи оmodасозии ҳисоботи молиявӣ ҳангоми таҳияи ҳисоботи молиявӣ ба шартҳои пешакӣ мутобиқат мекунад, ки то дар сурати оmodсозии ҳисоботи молиявӣ бо концепсия мувофиқ ояд ва концепсия ба таври эътимодбахш ва одилона пешниҳод шавад?
- Оё роҳбарият вазифаҳои ҷорӣ хешро дарк мекунад ва ё фаҳмиши онро доранд?
- Оё назорати кофӣ ва ҷиддии дохилӣ барои таҳияи ҳисоботи молиявие вучуд дорад, ки барои оmodасозии ҳисоботи молиявие, ки дар он ба иштибоҳоти воқеӣ роҳ надода бошанд ва пешро роҳи қонуншиканӣҳоро гирифта тавонанд?
- Оё муассисаҳои байналмилалӣ ҳама гуна иттилооти мувофиқро пешниҳод карда метавонанд, ки дар асоси дархости аудитор маълумот ҷамъоварӣ кунанд, маълумот диҳанд, оё аудитор дастрасии маҳдуд ба низомҳо ва ашхосе дар доираи ташкилот фаъолият мебаранд, ки аз онҳо исботҳои аудиториро қабул карда метавонанд?

Арзёбии софдилонаи муштарӣ

44) Аудитори беруна бояд баррасӣ кунад, ки оё барои пошхӯрии яклухтии объекти марбут ба адуит аст, ягон намуд хатар эҷод мекунад. Эҳтимолият дорад, ки барои дастрасӣ ба сарчашмаҳои эътимодбахши иттилоот барои гузаронидани ин гуна арзёбӣ дар ҳолати баррасии мушкилоти оне, ки оё дархостро баҳри супориши аудиторӣ додаанд? Мутассифона, дилхоҳ аудитори берунаи дорои ин гуна иқтидор оид ба баррасии сарчашмаҳои иттилоотӣ, бахусус барои анҷомёбии ин гуна арзёбӣ хоҳиш изҳор мекунад:

- сомонаи худи муассисаи байналмилалӣ, ки хусусияти фаъолият ва рӯйдодҳои ҷорӣ худро нишон медиҳад;
- сомонаи муассисаи байналмилалӣ, ки дар он ҳуҷҷатҳо, ба монанди ҳисоботи аудити қаблӣ, ҳисоботи солонаи аудити дохилӣ, ҳисоботи солонаи кумитаи аудит, тавсияҳои котибот оид ба масъалаҳои маъмурӣ ва дигар иттилооту маълумоти марбутаро ба нашр медиҳанд;
- аудитори амалкунандаи беруна, ки метавонад омодагии мубодилаи иттилоотро дар масъалаҳо, ба монанди натиҷаҳои аудит, хавфҳои назарраси аудиторӣ ва сифати ҳисоботи молиявӣ дошта бошад;
- намояндаи Вазорати корҳои хориҷӣ ё дигар вазорати дахлдор дар мақомоти идоракунии як муассисаи байналмилалӣ, ки метавонанд дар бораи фаъолияти муассиса, самаранокӣ ва сифати идоракунии молиявӣ баъзе аз маълумотҳо пешниҳод намояд;
- гузоришҳои ВАО.

6

ҚАБУЛИ ШАРТНОМАҲОИ НАВ ОИД БА ИНТИҚОЛИ ВАЗИФАҲОИ АУДИТИ БЕРУНӢ

Тартиботи интиқолӣ

- 45) Аудитори нав бояд ба таври расмӣ додани ваколатҳоро ба аудитори қаблӣ ташкил кунад. Аудитори қаблӣ бояд дорои маълумоти умумӣ дар бораи муассиса ва анъанаҳову таҷрибаҳои он бошад, ки ба ҳуҷҷатгузорӣ ниёз надошта бошад. Аз ин рӯ, мулоқот бо аудитори қаблӣ одатан мувофиқ аст.
- 46) Эҳтимол дорад, ки дастурҳои шабех ба дигар аудити байналмилалӣ баробар татбиқ карда шаванд. Агар ташкилотҳои байналмилалӣ қаблан аз ҷониби аудиторҳои ғайр аз МОА санчида шуда бошанд, интиқол бояд мутобиқи стандартҳои дахлдори аудиторӣ, инчунин мувофиқи дастурҳои дар ин боб зикршуда амалӣ карда шавад.
- 47) Азбаски иттилооти маҳдуд пеш аз оғози аудит мавҷуд аст, МОА бояд дар ҷудо кардани захираҳо барои аудити аввал барои амалҳои ғайриҷашмдошт хушоҳангу фасеҳ бошад. Зеро банақшагирии муфассали кор ва натиҷаи аудити аввал метавонад зарурати кори иловагиро нишон диҳад.

Дастурамал оид ба ташкили интиқолкунӣ

- 48) Дар сурати интиқоли супориши аудиторӣ аз як аудитори беруна ба аудитори дигар, аз аудиторони қаблӣ ва баъдӣ барои интиқоли бидуни монеа масъулияти муштарак доранд. Пас аз таъини расмӣ, аудитори оянда бо аудитори қаблӣ тамос мегирад, то дар бораи тартиби интиқол мувофиқаи хеш дар асоси созишнома амалӣ мекунад. Дар бораи ин созишномаҳо ба муассиса мунтазам хабар дода мешавад. Аудитори қаблӣ ҳадди аққал дар робита бо аудитори навкор иттилоотро мубодила мекунад, бахусус дар ин ҳолатҳо:
- равиш ва стратегияи аудит, ки дар ҳисоботи банақшагирии аудит баён шудааст;
 - соҳаҳои аудит дар давраҳои молиявии қаблӣро фарогир ва барномаҳои кории марҳилаҳои ҷорӣ;

- хавфҳои назаррас ва тартиботи иловагӣ, ки барои бартараф кардани чунин хавфҳо истифода мешаванд;
- мулоҳизаҳои назаррас оид ба амалияи баҳисобгирӣ ва масъалаҳои марбута ва қарорҳои муҳим оид ба масъалаҳои аудиторӣ;
- омилҳои хавфе, ки дар аудит баррасӣ шудаанд, вале бо хавфҳои мушаххас алоқаманд нестанд;
- хабар расондан ба кумитаҳои аудитӣ ё кумитаҳои дигари дорой ин гуна салоҳиятҳо, ки аз ҷумла оид ба қаллобӣ ва амалҳои ғайриқонунӣ, агар чунин бошад:
 - ҳисоботи муфассали аудиторӣ
 - муқотиботи идоракунӣ
 - ҳисоботи махсус баҳри роҳбарон ва сохтори идоракунӣ
- гуногунандешагӣ аз созмонҳо дар муносибат бо принципҳои ҳисоботи муҳосибӣ, тартиботи аудит ва дигар масъалаҳои мавҷуда, агар ҳамин ҳолатҳо бошанд ва;
- масъалаҳои ҳалношудаи аудит ва суолҳои дилхоҳи дигаре, ки ба ояндаи аудит мусоидат мекунанд, агар чунинҳо бошанд.

49) Аудитори қаблӣ инчунин ташвиқ карда мешавад, ки дар ҳолати зарурӣ дастрасӣ ба ҳуҷҷатҳои кориро фароҳам орад. Ҳисоботи расмӣ интиқол аз ҷониби аудиторони болоӣ ва поёнӣ дар шакли электронӣ (файл) таҳия, нигоҳдошт ва ҳазина мешаванд, аз ҷумла, ҳуҷҷатҳои супоридашуда ва иттилооти асосӣ, ки ба таври шифоҳӣ пешниҳод шудаанд. Дар ниҳояти расмиёти интиқол, гузориши хаттӣ интиқол тартиб дода шуда, аз ҷониби ҳам аудиторони қаблӣ имзо карда мешавад.

7

СУПОРИШҶОИ ИЛОВАГӢ ОИД БА АУДИТИ МУАССИСАҶОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ

Муқаддима

- 50) Ҳама аудитҳои ташкилотҳои байналмилалӣ бояд мутобиқи СБМОА ё дигар стандартҳои аудитории байналмилалӣ эътироф карда шаванд. Дар ин ҳолат, МОА ва аудитори таъиншуда вазифадоранд, ки тағйироти дахлдорро ба стандартҳои аудит назорат кунанд.
- 51) Дар ҳолати омодагӣ ба аудит, аудиторҳо бояд бо қоидаҳо ва низоми молиявии ташкилоти байналмилалӣ шинос шаванд, то тасдиқ карда тавонанд, ки ташкилот мутобиқи низоми муҳосиботи ҳисобгирии худ гузоришу ҳисобот медиҳад.
- 52) Дар бобҳои минбаъдаи дар зеромада роҳнамоии мушаххаси иловагӣ аз рӯи соҳаҳо оварда шудааст, ки шароити нодиру бебаҳои барои баррасии созмонҳои байналмилалӣ ба тарви густурдаву васеъро талаб мекунанд.

Арзёбии хатарҳо ва муҳимият

- 53) Аудитор бояд хатарҳо ва мавҷудияти онҳоро мутобиқи стандартҳо дар асоси талаботҳои дар зерхат овардашуда арзёбӣ кунад:
- СБМОА 2300 – Банақшагирии аудити ҳисоботи молиявӣ;
 - СБМОА 2315 - «Ошкоркунӣ ва арзёбии хатарҳо ва мавҷудияти ӯалату иштибоҳот тариқи фаҳмиши ташкилотӣ ва муҳити он»;
 - СБМОА 2320 - «Муҳимият дар банақшагирии ва гузаронидани аудит»; ва
 - СБМОА 2330 – Посухҳои аудитор ба арзёбиҳои хатар, ҳамчунин хусусиятҳои муассисаи аудитшаванда. Ҳамчунин метавонанд, ки хатарҳои иловагиро, ки мебояд ба назар гиранд, ба мисли пардохт накардани аъзопулии кишварҳои – узв, хатарҳои асъорӣ, нафақа ва дигар ҳолатҳои марбут ба кормандон.

Санҷишҳои иловагӣ

54) Банақшагирии кор ва аудити молиявӣ метавонад самтҳои аудити самаранок ва / ё мутобиқатро нишон диҳад, ки бояд дар оянда аудити солҳои қорӣ ё оянда баррасӣ карда шаванд. Чунин санҷишҳо метавонанд захираҳои иловагиро талаб кунанд, ки бо мақомоти идоракунии ҳангоми таҳияи бӯчаи муассисаи байналмилалӣ ҳамоҳанг карда шаванд (ба сархати 46, ки марбут ба тарзи гузарондани аудити мушаххаси дарҳости мақомоти роҳбарикунанда нигаред). Дастурамал оид ба идоракунии хавфҳо ва муҳимият баҳри аудити самаранокӣ ва мутобиқат оварда шудааст::

- СБМОА 3000 – Стандарти аудити самаранок ва
- СБМОА 4000 – Стандарти аудити мутобиқат

Таҳлили ҳисоботи молиявӣ

55) Барои баъзе ташкилотҳои байналмилалӣ, ҳисоботҳои молиявӣ ва ҳуҷҷатҳои замимашуда бо сабаби манфиатҳо ва талаботи махсуси мақомоти роҳбарикунанда солҳои зиёд аст, ки ба таври васеъ истифода мешаванд. Ин гуна ҳуҷҷатгузориҳо метавонанд таҳлилҳои омӯри, рӯҷаи нишондодҳои калидии самаранок, ҷадвалҳои доимии дарозмуддат, ки ба ҳисоботи молиявӣ робитае ва ё аҳамияте надоранд. Аудитори беруна бояд ҳуҷҷатҳоро бо тамоми нозуқӣ ва таваҷҷуҳи хоса мавриди омӯзиш қарор диҳад, то он муайян карда тавонад, ки он ба қисми ҳисоботи молиявӣ ва ҳисоботдиҳии молиявӣ дохил мешавад ва ё не, дар ҳолати номутобиқатӣ ва ихтилофӣ аудитор бояд ин ҳуҷҷатҳоро аз хулосабандии аудиторӣ хориҷ кунад.

Ҳисоботи аудиторӣ

56) Механизмҳои аудити берунӣ барои аксари ташкилотҳои байналмилалӣ дар вақти таъсиси муассиса таҳия карда мешаванд ва шояд аксарияти таъсисёбӣ ва баъд аз он таҷдиди назар ё тағирот наҷаванд, ҳатто агар ҳаҷм ва хусусияти муассиса ба таври очилӣ ва ба қуллӣ тағир ёбад ҳам бояд механизмҳои мазкур фаъол бошанд. Гарчанде ки масъулияти муассиса барои ташкили механизмҳои мувофиқи аудит равона шуда бошад, ҳам муҳим он аст, ки аудиторӣ беруна онҳоро мунтазам аз рӯи тартиботи тавсияшудаи аудит арзёбӣ кунад. Аудитор дар ҳолати зарурӣ бояд таваҷҷуҳи мақомоти роҳбарикунандаро ба камбудихо ҷалб кунад.

ДАСТУРАМАЛИ 5091 принципҳои таҷрибаи пешқадам дар ташкили механизмҳои аудити беруниро муқаррар мекунад.

8

ДАСТУРАМАЛ ОИД БА АУДИТИ КОМИТАҶО ДАР МУАССИСАҶОИ БАЙНАЛМИЛАЛӢ

57) Иддае аз созмонҳои байналмилалӣ дар асл низоми кумитаи аудиториро доранд. Дар поёнтари зерхат ба таври хеле муфассал нақши кумитаҳо оид ба аудит ва равиши таъсиргузори он бо аудиторони беруна инъикос шудааст.

58) Кумитаҳои аудити мустақилро одатан директорони ғайриичроия ташкил мекунанд, ки бевосита аз муассисаи байналмилалӣ манфиатдор нестанд. Ҳадафи асосии кумитаи аудит - мусоидат ба мақомоти роҳбарикунандаи муассиса дар назорати он ва ба ин васила идоракунии иҷроия ва аудитори дохилӣ ва берунӣ иборат аст. Кумита оид ба аудит дорой ин гуна хусусиятҳо мебошад:

- унсури калидии идоракунии корпоративӣ;
- дастгирии пуррагӣ, мукамалӣ ва яклухтии ҳисоботи молиявии ташкилотҳо тавассути баррасӣ ва тавсия додани ҳисоботи молиявии сартификатсияшуда, ки аз ҷониби аудитори мустақили беруна барои тасдиқи мақомоти идоракунии аудитӣ равона шудааст.
- дар таъсиси муҳити назорат ва механизмҳои идоракунии сахми назаррас гузошта, барои тақвияти онҳо тавсияҳо медиҳад;
- барои яклухтӣ ва бозътимодии идоракунии муассиса;
- ҳисоботи расмӣ аудитори дохилӣ ва хоричиро баррасӣ менамояд, то ки чӣ гуна кӯмак расондан ба ташкилотро беҳтар намуда, нишондодҳои амалиётии онро баҳогузорӣ кунад;
- ҳисоботдиҳии идоракуниро беҳтар менамояд;
- кафолати ҷавоби саривақтӣ ва муассирро барои санҷиши тавсияҳо барои ноилшавӣ ба тағирёбии мусбатро таъмин менамояд;
- дар таъмини мавҷудияти механизмҳои самаранок кӯмак расонда, таъмини ҳамаи ҷонибҳои манфиатдорро дар идоракунии хатарҳо, идоракунии кооперативӣ ва идоракунии дохилӣ назорат кунад.

- ҳамасола дар назди сохтори роҳбарикунандаи ташкилоти байналмилалӣ оид ба фаъолияти корӣ ва натиҷагирӣ аз онро дар шалки ҳисобот ва гузоришҳои зарурӣ пешниҳод менамояд.

67) Ба сохтор ва тартиботи кумита оид ба аудит инҳо дохил мешаванд;

- кумита оид ба аудитро аъзои мутақил роҳбарӣ мекунад;
- кумита оид ба аудит аз се ва чор аъзоёни мустақил иборатанд, ки тибқи меъёрҳои зарурӣ дар вобастагӣ аз хусусият ва андозаи муассиса дастгирӣ мешаванд;
- Аъзоёни кумита оид ба аудит бояд таҷрибаи фаҳмиши тичорат ва идоракунии моливиро дошта бошанд (як ва ду аъзо бояд таҷрибаи аудити сатҳи олиро дошта бошанд);
- ба аъзои комиссия оид ба аудит маош дода намешавад, аммо хароҷоти онҳоро як муассисаи байналмилалӣ ва ё донишкадаи бонфузи маблағгузор ҷуброн мекунад;
- Комиссияи аудит дар як сол се-чор маротиба, тақрибан дар 3-4 моҳ ҷамъ мешаванд. Одатан ҳамаи ин дар марҳилаи ҳисоботдиҳии ташкилоти байналмилалӣ муайян карда мешавад ва ба муҳлати пешниҳоди нақшаҳои аудиторӣ ва ҳисоботҳо аз ҷониби аудиторӣ дохилӣ ва берунӣ мутобиқ карда мешавад;
- кумита оид ба аудит талош мекунад, ки истифодабарии захираҳо ва натиҷагирии аудитро таъмин намояд ва;
- кумита оид ба аудит ҳамчун як сатҳи дигари аудит маҳсуб дониста намешавад ва аудит намегузаронад.

